

ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-ВИРОБНИЧОГО КЛАСТЕРА**Короткова Л. І., к. пед. н., ст. викладач***Запорізьке вище професійне училище моди і стилю, м. Запоріжжя, Україна*

modastil@ukr.net

Ключові слова:

форми професійної підготовки, майбутні фахівці сфери послуг, освітньо-виробничий кластер.

У статті акцентовано увагу на проблемі визначення найбільш ефективних форм професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, здійснено аналіз сутності поняття «форма професійної підготовки». З'ясовано, що форми організації професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера спрямовані на формування професійної компетентності й оптимізацію освітнього процесу. Проаналізовано загальні і спеціальні форми організації діяльності учнів, визначено їхні недоліки і переваги. Указано на необхідність упровадження інноваційних форм навчання в процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

FORMS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF SERVICES IN THE EDUCATIONAL AND PRODUCTION CLUSTER**Korotkova L. I., PhD in Pedagogy, Senior Lecturer***Zaporizhzhia higher vocational school of fashion and style, Zaporizhzhia, Ukraine***Key words:**

forms of professional training, future specialists in the field of services, educational and production cluster.

The article focuses on the problem of determining the most effective forms of professional training, analyzes the essence of the concept of the "form of professional training". It was revealed that the forms of organization of professional training of future specialists in the field of services in the educational and production cluster are aimed at the formation of professional competence and optimization of educational process. The general forms of organization of activity of students were analyzed, their disadvantages and advantages were determined. It was found out that the frontal form of training directs students to perform tasks according to the given sample. The individual educational activity is based on differentiated and personality-orientated approaches to the educational process. The double form of organization of professional training creates conditions for effective interaction between two students, which promotes acquisition of skills of cooperation. The group form involves the union of future specialists in small groups, promotes formation of motives of training, professional interest, activation of educational activity. The specificity of the collective form of organization of training is manifested in the execution by students of the tasks with the same content with different levels of problems. Collective activity becomes a mechanism of personality development. Specific forms of professional training were described; they include simple, complex and comprehensive forms. It was determined that the lesson is the main form of organization of professional training in the conditions of the classroom system of training. It was proved that at the present stage a lesson acquires competency characteristics, during which different content, methods and forms of education were implemented. The laboratory practicum was considered as the main part of the process of formation of the professional competence of future specialists. The focus is on the use of business games that maximally approximate the learning process to the real conditions of production. Positive aspects of research include the successful resolution of educational, developmental and educational tasks and the rapid development of a student as a creative person. The necessity of introduction of innovative forms of training in the process of formation of professional competence of future specialists was emphasized.

Постановка проблеми

У сучасних умовах оновлення економіки першочергове значення для забезпечення сталого розвитку країни відведено формуванню людського капіталу, який стає визначним чинником підвищення ефективності соціально-економічної, науково-технічної, інноваційної політики держави та напрямків її реалізації. Основним фактором розвитку

людського капіталу є освіта, зокрема професійна (професійно-технічна), яка забезпечує набуття майбутніми фахівцями знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення їхньої професійної діяльності. Водночас освітня складова формування людського капіталу суперечить перспективним потребам роботодавців, зацікавлених у фахівцях з

певними компетентностями, спроможних швидко адаптуватися до змін на ринку праці.

Результативність професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг залежить від низки факторів, з-поміж яких використання ефективних форм організації освітнього процесу, що забезпечують реалізацію педагогічних завдань, досягнення мети, позитивну динаміку формування професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У наукових працях Н. Астафьева, Ю. Бабанського, С. Баєва, М. Данілова, А. Кірсанова, В. Полякова, С. Шаповаленко форми організації професійної підготовки робітничих кадрів розглянуто як провідні компоненти конструювання та впровадження педагогічних систем.

Під формою організації навчання, на думку Ю. Бабанського, необхідно розуміти конструкцію часових відрізків, циклів процесу навчання, які реалізуються в спільній діяльності вчителя та учнів щодо засвоєння певного змісту навчального матеріалу та опрацювання способів діяльності [1, с. 68]. Ґрунтуючись на цьому підході, Т. Бодненко форму організації навчання розглядає як зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється в установленому порядку і в певному режимі [2, с. 150]. Г. Мешко форму організації освітнього процесу трактує як спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у якому реалізуються зміст освітньої роботи, дидактичні завдання і методи навчання [4, с. 124].

У Педагогічному словнику під редакцією В. Загвязінського і А. Закірової форму організації навчання представлено як впорядковану, налагоджену взаємодію викладача із учнями під час їхньої діяльності з певним змістом навчального матеріалу [5, с. 287]. Необхідно відзначити, що значний внесок у розробку загальних принципів організації групової та колективної роботи зробили В. Котов, Г. Цукерман, О. Ярошенко та ін.

Мета статті полягає у визначенні форм професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера, спрямованих на формування їхньої професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу

Практика професійної підготовки фахівців швейної галузі свідчить, що традиційна система має як переваги, так і недоліки. До переваг варто віднести системний характер навчання, впорядковану і логічну подачу навчального матеріалу, організаційну чіткість, а також оптимальні витрати ресурсів під час колективного навчання. Недоліками цієї системи є шаблонна побудова, однорідність навчальних занять, нерациональний розподіл часу на заняття, учні ізолюються від спілкування один з одним, їхня пасивність або видимість активності, низький рівень зворотного зв'язку, відсутність індивідуального підходу до підготовки.

В умовах функціонування освітньо-виробничого кластера процес відбору та застосування форм

навчання потребує врахування низки важливих аспектів: специфіки сучасних виробничих технологій сфери послуг, якій притаманна висока ступінь взаємодії зі споживачем, забезпечення високого ступеня їх задоволення; стрімкий розвиток швейної галузі (автоматизація проектних робіт за рахунок впровадження систем автоматичного проектування (далі – САПР), використання комплексно-механізованих ліній), що потребує від фахівців високого професіоналізму й здатності швидко адаптуватися до нових умов діяльності; готовність майбутніх робітників працювати в умовах високої динаміки ринку праці, бути динамічними, комунікабельними, професійно мобільними; особливості функціонування сфери послуг, що передбачає оперативність прийняття рішень і психологічну готовність до вирішення професійних завдань у непередбачуваних ситуаціях.

У нашому дослідженні під *формою професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг* розуміємо зовнішню узгоджену діяльність педагогічних працівників та учнів, що здійснюється в умовах освітньо-виробничого кластера й визначає характер і структуру освітньої діяльності, спрямовану на формування професійної компетентності й оптимізацію навчального процесу.

Для ефективної реалізації цілей професійної підготовки майбутніх фахівців з урахуванням специфіки сфери послуг в освітньому процесі використовуються загальні (фронтальна, індивідуальна, парна, групова, колективна) і спеціальні (уроки-лекції, диспут, круглий стіл, брейнстормінг, лабораторний практикум, проектні заняття, семінари, інтерактивні уроки, дистанційне навчання) форми організації навчання.

У практиці закладів професійної (професійно-технічної) освіти найбільш поширеною формою навчальної діяльності учнів є *фронтальна*, яка передбачає одночасну постановку певної навчальної мети перед усіма учнями, що спрямовує їх дії на виконання вправ за вказаним зразком. Завдання, що виконують учні на заняттях, за змістом однакові для всіх і містять необхідний обов'язковий матеріал для засвоєння, викладач є єдиною ініціативно діючою особою освітнього процесу, діяльність якого орієнтована на повідомлення знань.

Особливість *індивідуальної* діяльності полягає в тому, що кожен учень працює самостійно, темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів, нахилів. Організація індивідуальної навчальної діяльності заснована на диференційованому, особистісно-орієнтованому підході до освітнього процесу і сприяє поглибленню знань та вмінь майбутніх фахівців.

Індивідуальну форму в професійній підготовці майбутніх швейників реалізують через виконання учнями індивідуальних навчально-дослідних завдань: написання конспекту; підготовку реферату з теми модуля; складання схем, таблиць для систематизації матеріалу; самостійне складання технологічних карт з виконання конкретних видів робіт; розробку

мультимедійних презентацій на самостійно вивчену тему; підготовку матеріалу до проведення ділових ігор, навчальних дискусій, розробку сценаріїв навчальних конференцій тощо; вирішення ситуаційних і професійно-виробничих завдань; аналіз кейсів; підготовку портфоліо тощо.

Ця форма має важливе розвивальне значення, оскільки сприяє формуванню перцептивних умінь, здатності до налагодження міжособистісних стосунків, розвитку пізнавальних здібностей, активності, творчої ініціативи, самостійності, відповідальності, організованості; формуванню дослідницьких здібностей; оволодінню базових, профільних та професійно-профільних компетентностей.

Парна форма організації професійної підготовки відноситься до гнучких форм, за якої взаємодія відбувається між двома учнями, котрі можуть обговорювати завдання, здійснювати взаємонавчання або взаємоконтроль. Спілкування учасників освітнього процесу здійснюється в парі постійного складу.

При *груповій* формі майбутні фахівці різного рівня підготовки й мотивації об'єднуються в малі групи, під час роботи в яких виникає інтенсивний обмін різноманітною інформацією, що сприяє досягненню високих результатів засвоєння знань та формування вмінь. Така модель ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання та може застосовуватися на різних етапах навчання.

Н. Мачинська вважає, що різні види групових форм навчання неоднаково впливають на формування знань й умінь: при єдиній груповій роботі всі групи виконують однакові завдання, при диференційованій – різні групи виконують різні завдання в межах загальної теми [3, с. 81]. Ми вважаємо, що групова форма організації занять буде більш ефективною при дотриманні таких вимог: ретельне обмірковування структури заняття, змісту і форм завдань; деталізація інструкцій, які спрямовують роботу учнів; формування груп за освітніми можливостями і психологічними особливостями майбутніх фахівців на основі особистих переваг учнів і рівня активності кожного з них; регулюванні міри допомоги групам у ході їх взаємодії.

Групова форма широко використовується в підготовці майбутніх фахівців сфери послуг, вона створює позитивні умови для формування вмінь вирішувати проблемні та творчі завдання. Така форма найбільш ефективна при проведенні семінарів або на практичних заняттях, коли навчальний матеріал містить проблему і потребує її обговорення та прийняття спільного рішення в малій групі. Відмінною рисою групової форми організації професійної підготовки працівників для швейної галузі є використання методу дискусії, коли основний акцент робиться на розвиток в учнів критичного мислення.

Колективна форма діяльності учнів передбачає виконання учнями однакових за змістом завдань з різним рівнем проблемності, допускає самостійний

пошук шляхів і методів досягнення поставленої мети. На думку Г. Селевка, специфіка колективних форм навчання має такі особливості: організаційні (відсутність чіткості і впорядкованості в освітньому процесі, спілкування учнів при обговоренні того чи іншого питання, наявність певного робочого шуму); дидактичні (у процесі вивчення матеріалу беруть участь усі учні, але навчання відбувається з різним темпом й обсягом; їхня повна самостійність при вивченні матеріалу; в основі навчання лежать провідні ідеї педагогіки співробітництва, максимально наближені до умов виробництва); розвиваючі (інтенсивне формування в учнів творчого мислення); виховні (формування потреби, умінь і навичок працювати на себе й на інших, уміння будувати стосунки з однолітками і викладачами, формування почуття відповідальності, залежності, колективізму, дружби і товариства, уміння спілкуватися в колективі тощо) [7, с. 371].

Колективні форми допомагають опрацюванню більшої кількості інформації, її активному обговоренню, забезпечують сприятливі умови для збільшення обсягу системних знань; впливають на підвищення рівня когнітивної активності учнів, за допомогою колективно-пізнавальної діяльності досягається груповий ефект, який виявляється у підвищенні рівня професійної компетентності. Саме тому такі форми взаємодії важливо застосовувати в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, коли колективна діяльність стає механізмом розвитку особистості.

Педагогічні форми професійної підготовки класифікують також за рівнем складності: *прості* (бесіда, лекція, екскурсія, залік, іспит, інструктаж, виставка, концерт), *складні* (грунтуються на розвитку простих: урок, конкурс професійної майстерності, тематичний вечір, конференція), *комплексні* (поєднання простих і складних: тиждень відділення дизайну одягу (відкриті уроки, конференції, конкурс професійної майстерності), дні відкритих дверей).

До основних форм організації підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, які реалізуються у межах обґрунтованої нами педагогічної системи, віднесено уроки-лекції (диспут, круглий стіл, брейнстормінг, лабораторний практикум, проектні заняття, семінари, інтерактивні уроки, дистанційне навчання).

Провідною формою в умовах класно-урочної системи навчання залишається *урок*, який на сучасному етапі розвитку освіти набуває компетентнісних ознак, основними з яких є висока мотивація до навчання, активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу, особистісна спрямованість навчання, диференційований підхід, рефлексія. Ми розглядаємо урок як особливу форму взаємодії викладача і учнів, під час якої реалізуються різні зміст, методи, форми навчання, що потребує врахування діяльнісно-розвивального та суб'єкт-суб'єктного підходів.

Лабораторний практикум у підготовці майбутніх фахівців швейної галузі розглядається як найважливіша частина процесу формування

професійної компетентності. З розвитком науки та технологій, із запровадженням сучасних методів моделювання й проектування, форми проведення лабораторного практикуму модернізувалися завдяки широкому використанню інформаційних технологій, зокрема САПР.

Семінари є формою організації активного навчання, коли учні не відчувають однобічного впливу педагогічного працівника. На семінарському занятті здійснюється обговорення розділу дисципліни на підставі аналізу виконаних у процесі підготовки письмових робіт або усних відповідей учнів, які висловлюють конструктивні думки та надають висновки щодо теми, яка розглядається.

Важливе значення для формування особистості майбутнього швейника має використання в освітньому процесі *ділових ігор*, що максимально наближає процес навчання до реальних умов виробництва, сприяє поглибленню отриманих теоретичних знань, прийняттю оптимальних рішень, розвитку активності учнів, їхніх творчих здібностей та комунікативних навичок, необхідних у практичній діяльності. Проектування ділової гри зазвичай включає три етапи: підготовчий, проведення, аналіз і узагальнення; процес навчання ґрунтується на системному аналізі та активному творчому пошуку оптимальних рішень нестандартних виробничих ситуацій.

Найбільш цікавою формою організації навчання майбутніх фахівців швейної галузі вважаємо *дослідницьку діяльність*, яка має такі вагомні позитивні аспекти як забезпечення послідовного, систематичного вивчення матеріалу; зміна видів занять; можливість використання різних способів і прийомів освітньої діяльності; забезпечення активності учнів; формування практично необхідних

навичок і вмінь, потреби постійної самоосвіти; стимулювання й активізація розвитку всіх сфер особистості (мотиваційної, пізнавальної, емоційно-вольової, фізичної, моральної). Дослідницька діяльність учнів забезпечує тісний зв'язок теорії з практикою, розвиток нестандартного мислення, навичок спілкування й атмосфери співпраці.

У Запорізькому вищому професійному училищі моди і стилю майбутні швейники щороку беруть участь у дослідницькій діяльності під час виконання творчих робіт, метою яких є розв'язання художньо-конструкторських завдань у процесі створення колекцій одягу. Варто зазначити, що передумовою успішної творчої роботи стають набуті компетентності майбутніх кравців та закрійників, отримані в процесі засвоєння навчального матеріалу з предметів: «Технологія виготовлення одягу», «Основи конструювання одягу», «Матеріалознавство», «Обладнання», виробничого навчання та виробничої практики. Важливим підсумком діяльності над створенням колекції є успішне вирішення освітніх, розвивальних та виховних завдань, а також випереджувальний розвиток самого учня як творчої особистості, що є суттєвою перевагою для майбутнього фахівця сфери послуг.

Висновки та перспективи дослідження

Отже, у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг практичну цінність становлять форми організації освітнього процесу, зміст яких накладений на контекст майбутньої професійної діяльності учнів. Зазначені форми професійної підготовки передбачають наявність спільної мети, об'єднання зусиль учнів та педагогічних працівників для її досягнення, що сприятимуть кращому засвоєнню учнями професійних знань, умінь і навичок.

Література

1. Бабанский Ю. К. Педагогика / под общ. ред. Г. Нойнера, Ю. К. Бабанского. Москва: Педагогика, 1984. 366 с.
2. Бодненко Т. В. Теоретико-методичні засади навчання дисциплін з автоматизації виробництва майбутніх фахівців комп'ютерних систем: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 425 с.
3. Педагогический словарь: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / под. ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. Москва: Академия, 2008. 352 с.
4. Мачинська Н. І. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навч.-метод. посіб. Львів: ЛДУВС, 2012. 180 с.
5. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 200 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособ. Москва: Изд-во «Народное образование», 1998. 589 с.